

BOJ PROTI ZMENE KLÍMY

Európska únia (EÚ) patrí medzi popredné veľké ekonomiky, pokiaľ ide o boj proti emisiám skleníkových plynov (GHG). Do roku 2018 znížila emisie skleníkových plynov o 23 % v porovnaní s úrovňami v roku 1990 a zaviazala sa dosiahnuť do roku 2030 zníženie o 40 %. V decembri 2019 Európska komisia predstavila európsku zelenú dohodu a teraz navrhuje balík opatrení zameraných na zvýšenie jej ambícií v oblasti znižovania emisií skleníkových plynov do roku 2030 a na dekarbonizáciu hospodárstva EÚ do roku 2050 v súlade s Parížskou dohodou. S cieľom nasmerovať EÚ na vyváženú cestu k uhlíkovej neutralite do roku 2050 Komisia v septembri 2020 navrhla, aby sa ambície v oblasti klímy, pokiaľ ide o cieľ znížiť emisie skleníkových plynov, zvýšili na 55 % do roku 2030 v porovnaní s úrovňami z roku 1990.

PRÁVNÝ ZÁKLAD A CIELE

Článok 191 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) stanovuje boj proti zmene klímy za výslovný cieľ politiky EÚ v oblasti životného prostredia.

VŠEOBECNÝ KONTEXT

A. Globálne otepľovanie

Odhaduje sa, že bez dodatočných politík zameraných na zníženie emisií priemerná celosvetová teplota v priebehu tohto storočia stúpne o ďalších 1,1 °C až 6,4 °C. Ľudská činnosť, napríklad spaľovanie fosílnych palív, odlesňovanie a poľnohospodárstvo, vedie k emisiám oxidu uhličitého (CO₂), metánu (CH₄), oxidu dusného (N₂O) a fluórovaných uhľovodíkov. Tieto skleníkové plyny zachytávajú teplo, ktoré sa vyžaruje z povrchu zeme, a zabraňujú jeho úniku do vesmíru, čím spôsobujú globálne otepľovanie.

B. Dôsledky zmeny klímy

Globálne otepľovanie viedlo a bude viesť k extrémnejším poveternostným javom (ako sú povodne, suchá, prudké dažde a vlny horúčav), lesným požiarom, problémom s dostupnosťou vody, miznutiu ľadovcov a zvýšeniu hladiny mora, posunom oblastí výskytu alebo dokonca vyhynutiu fauny a flóry, šíreniu chorôb a škodcov rastlín, nedostatku potravín a čerstvej vody a migrácii ľudí unikajúcim pred týmito hrozbami. Z vedeckých poznatkov vyplýva, že riziká nezvratných a katastrofických zmien by sa výrazne zvýšili, ak by globálne otepľovanie prekročilo 2 °C – alebo dokonca 1,5 °C – v porovnaní s úrovňami pred priemyselnou érou.

C. Náklady na činnosť oproti nákladom v prípade nečinnosti

V Sternovej správe vydanéj v roku 2006 sa uvádza, že riadenie globálneho otepľovania bude stáť 1 % celosvetového HDP ročne, pričom nečinnosť by mohla stáť najmenej 5 % HDP ročne a v najhoršom prípade až 20 % HDP. Do nízkouhlíkového hospodárstva by teda bolo potrebné investovať len malú časť celkového svetového HDP a boj proti zmene klímy by priniesol výhody z hľadiska zdravia a väčšiu energetickú bezpečnosť a obmedzil iné škody.

D. Adaptácia na zmenu klímy

Konkrétne adaptačné opatrenia siahajú od miernych a nenákladných opatrení (ochrana vody, striedanie plodín, plodiny odolné suchu, verejné plánovanie a zvyšovanie informovanosti) po finančne nákladné ochranné opatrenia a opatrenia presídľovania, (zvyšovanie protipovodňových bariér, presídľovanie prístavov, priemyslu a ľudí z nízko položených pobrežných a povodňových oblastí). Cieľom [stratégie EÚ pre adaptáciu na zmenu klímy](#) je, aby Európa bola odolnejšia v oblasti klímy. Podporuje lepšiu koordináciu a výmenu informácií medzi členskými štátmi a posilňuje začleňovanie adaptácie do všetkých príslušných politík EÚ.

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

A. Medzinárodná politika v oblasti zmeny klímy

V decembri 2015 vlády po viac ako dvoch desaťročiach rokovaní prijali prvú celosvetovú dohodu o boji proti zmene klímy, a to na 21. konferencii strán (COP21) Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy (UNFCCC) v Paríži. Cieľom [Parížskej dohody](#) je udržať rast priemernej globálnej teploty na úrovni výrazne nižšej ako 2 °C a vyvíjať úsilie o to, aby sa obmedzil na 1,5 °C v porovnaní s predindustriálnou úrovňou. V záujme splnenia tohto cieľa sa jej strany snažia dosiahnuť vrchol celosvetových emisií skleníkových plynov čo najskôr a dosiahnuť nulové čisté emisie v druhej polovici tohto storočia. Finančné toky majú sledovať tieto ciele. Po prvý raz musia všetky strany dohody vyvinúť ambiciózne úsilie o zníženie emisií skleníkových plynov podľa zásady spoločných, ale diferencovaných zodpovedností a príslušných spôsobilostí, t. j. podľa ich individuálnej situácie a možností, ktoré majú k dispozícii. Každých päť rokov musia všetky krajiny obnovovať a aktualizovať svoje akčné plány v oblasti klímy (ďalej len „vnútroštátne stanovené príspevky“) a oznámiť ich transparentným spôsobom tak, aby sa mohol hodnotiť kolektívny pokrok („globálne hodnotenie“). Najmä najzraniteľnejšie, najmenej rozvinuté krajiny a malé ostrovné rozvojové štáty sa budú podporovať finančne aj prostredníctvom budovania kapacít. Adaptácii sa venuje rovnaká pozornosť ako zmiernovaniu dôsledkov a považuje sa za celosvetovú výzvu. Takisto je dôležité riešenie „strát a škôd“ spojených s nepriaznivými vplyvmi zmeny klímy. Táto dohoda nadobudla platnosť v novembri 2016 po tom, ako ju ratifikoval hraničný počet 55 vlád, ktoré predstavujú aspoň 55 % celkových celosvetových emisií skleníkových plynov. Parížsku dohodu ratifikovali všetky členské štáty EÚ.

B. Snahy EÚ zamerané na boj proti zmene klímy

Prostredníctvom klimatického a energetického rámca na obdobie do roku 2030, ktorý tiež predstavuje záväzok podľa Parížskej dohody, sa EÚ zaviazala splniť tieto ciele, ktoré sa majú dosiahnuť do roku 2030: znížiť emisie skleníkových plynov o najmenej 40 % v porovnaní s hodnotami z roku 1990, zlepšiť energetickú účinnosť o 32,5 % a zvýšiť podiel energie z obnoviteľných zdrojov na 32 % konečnej spotreby. Rámec politiky do roku 2030 nadväzuje na ciele 20-20-20 prijaté predstaviteľmi EÚ v roku 2007 na rok 2020: 20 % zníženie emisií skleníkových plynov, 20 % zvýšenie podielu energie z obnoviteľných zdrojov v rámci konečnej spotreby energie a 20 % zníženie celkovej spotreby primárnych zdrojov energie v EÚ (všetko v porovnaní s rokom 1990), ktoré sa všetky premietli do záväzných legislatívnych opatrení.

[Systém EÚ na obchodovanie s emisiami \(ETS\)](#) je prvý a stále najväčší medzinárodný trh s emisiami uhlíka a zároveň ťažiskový nástroj politiky EÚ na boj proti zmene klímy. Vychádza zo zásady stanovenia emisných stropov a obchodovania: stanovil sa strop celkového množstva emisií skleníkových plynov, ktoré môže vypustiť viac ako 11 000 zariadení (továrne, elektrárne atď.), ktoré sú súčasťou tohto systému. Každé zariadenie nakupuje alebo získava tzv. emisné kvóty, ktoré členské štáty dražia. Tieto kredity – z ktorých každý zodpovedá jednej tоне CO₂ – možno v prípade nevyužitia odpredať iným zariadeniam. Celkové množstvo kvót sa časom postupne znižuje. Dva fondy – fond na modernizáciu a inovačný fond – podporia modernizáciu energetických systémov v členských štátoch s nižšími príjmami a podnietia inovácie prostredníctvom financovania obnoviteľných zdrojov energie, zachytávania a ukladania oxidu uhličitého (CCS) a nízkouhlíkových projektov. ETS sa vzťahuje aj na emisie z leteckej dopravy, hoci súčasná [výnimka pre medzikontinentálne lety](#) bola predĺžená do konca roku 2023, keď sa má začať prvá fáza systému kompenzácie a znižovania emisií uhlíka v medzinárodnom letectve (CORSIA) Medzinárodnej organizácie civilného letectva (ICAO). [Švajčiarsko a EÚ sa dohodli na prepojení svojich systémov obchodovania s emisiami](#).

Emisie z odvetví, na ktoré sa systém ETS nevzťahuje, ako je cestná doprava, odpad, poľnohospodárstvo a stavebníctvo, podliehajú záväzným ročným cieľom znižovania emisií skleníkových plynov pre každý členský štát, ktoré sú stanovené v [nariadení o spoločnom úsilí](#) (ESR). Pri nedávnej aktualizácii Parlament a Rada súhlasili s minimálnymi cieľmi na obdobie 2021 – 2030, aby pomohli EÚ dosiahnuť cieľ 30 % zníženia emisií skleníkových plynov v týchto sektoroch v porovnaní s rokom 2005 a prispieť k splneniu cieľov Parížskej dohody. Okrem toho po prvýkrát bude musieť každý členský štát zaistiť, aby emisie z [využívania pôdy, zmien vo využívaní pôdy a lesného hospodárstva \(LULUCF\)](#) nepresahovali absorpciu. Inými slovami lesy, orné pôdy a pastviny sa budú riadiť udržateľným spôsobom, a to s cieľom absorbovať čo najviac skleníkových plynov z atmosféry a aspoň toľko, ako sa v danom odvetví vypustí (pravidlo nulového deficitu), čo výrazne prispeje k boju proti zmene klímy.

Zámerom [smernice o energii z obnoviteľných zdrojov](#) je zabezpečiť, aby do roku 2030 energia z obnoviteľných zdrojov, ako je solárna, veterná a vodná energia a biomasa, tvorila aspoň 32 % celkovej spotreby energie v EÚ, pokiaľ ide o výrobu elektrickej energie, dopravu, vykurovanie a chladenie. Každý členský štát prijme vlastný národný

akčný plán pre energiu z obnoviteľných zdrojov vrátane sektorových cieľov. S cieľom začleňovať používanie energie z obnoviteľných zdrojov v odvetví dopravy musia členské štáty stanoviť pre dodávateľov palív povinnosť zabezpečiť, aby podiel energie z obnoviteľných zdrojov v rámci konečnej energetickej spotreby v odvetví dopravy dosiahol do roku 2030 aspoň 14 %.

V revidovanej [smernici o energetickej efektívnosti](#) sa pre EÚ stanovuje cieľ energetickej efektívnosti do roku 2030 na úrovni 32,5 % s ustanovením o revízii smerom nahor do roku 2023. Zároveň sa predlžuje povinnosť ročných úspor energie na obdobie po roku 2020. Okrem toho bola v máji 2018 prijatá revidovaná [smernica o energetickej hospodárnosti budov](#). Táto smernica zahŕňa opatrenia, ktoré urýchlia tempo obnovy budov a prechod na energeticky efektívnejšie systémy a zlepšia energetickú hospodárnosť nových budov s využitím inteligentných systémov hospodárenia s energiou.

Okrem toho sa [nariadením o riadení](#) po prvýkrát zavádza transparentný proces riadenia na sledovanie pokroku pri dosahovaní cieľov energetickej únie a opatrení EÚ v oblasti klímy vrátane pravidiel monitorovania a nahlasovania. Členské štáty sú povinné prijať integrované národné energetické a klimatické plány (NEKP) na obdobie 2021 – 2030. V septembri 2020 Komisia [zhodnotila konečné verzie NEKP](#) a potvrdila, že sú vo veľkej miere v súlade s cieľmi Únie do roku 2030 s výnimkou energetickej efektívnosti, v prípade ktorej pretrváva rozdiel v ambíciách do roku 2030. Proces riadenia tiež poskytuje príležitosť aktualizovať plány každé dva roky tak, aby odrážali skúsenosti a aby sa využili nové príležitosti na zvyšok desaťročia.

Technológiou [zachytávania a ukladania uhlíka](#) (CCS) sa CO₂ oddeľuje z atmosférických emisií (ktoré vznikajú pri priemyselných procesoch), stláča sa a prepravuje na miesto, kde sa dá skladovať. Podľa Medzivládneho panelu o zmene klímy (IPCC) by technológia CCS mohla odstrániť 80 – 90 % emisií CO₂ vypúšťaných z elektrární využívajúcich fosílnu palivá. Vykonávanie plánovaných demonštračných projektov v Európe sa však ukázalo ťažšie, než sa pôvodne predpokladalo, pričom jednou z hlavných prekážok sú vysoké náklady.

Nové osobné automobily registrované v EÚ musia spĺňať [emisné normy CO₂](#). Cieľ, ktorý majú vozové parky dosiahnuť v roku 2015, je v priemere 130 g CO₂/km a od roku 2021 sa zníži na 95 g/km. Aby sa vytvorili stimuly pre priemysel na investície do nových technológií, možno využiť tzv. superkredity, na základe ktorých sa pri výpočte priemeru špecifických emisií CO₂ najmenej znečisťujúce automobily v ponuke každého výrobcu započítavajú ako viac než jeden automobil. Podobné nariadenie platí pre [dodávky](#). Parlament a Rada sa dohodli na ďalšom znížení emisií CO₂ celého vozového parku EÚ pre nové automobily (37,5 %) a nové dodávky (31 %) do roku 2030. Súbežne a prvýkrát sa cieľ zníženia emisií CO₂ o 30 % stanovil pre nové nákladné automobily, pričom predbežný cieľ je 15 % do roku 2025.

Dôležitým prvkom, ktorý prispieva k zníženiu emisií skleníkových plynov, je aj [kvalita paliva](#). Cieľom právnych predpisov EÚ je zníženie intenzity emisií skleníkových plynov z palív o 6 % do roku 2020: má sa popri ostatných opatreniach dosiahnuť využívaním biopalív, ktoré však musia spĺňať určité kritériá udržateľnosti.

Emisie CO₂ z medzinárodnej námornej dopravy sú dosť vysoké a očakáva sa ich výrazný nárast. EÚ, ktorá požaduje globálny prístup, vytvorila systém na úrovni celej Únie na [monitorovanie, vykazovanie a overovanie \(MRV\) emisií CO₂ z lodí](#) ako prvý krok k ich zníženiu. Veľké lode budú musieť monitorovať a každoročne nahlasovať svoje overené emisie CO₂ uvoľnené na ceste do prístavov a z prístavov v EÚ spolu s ďalšími príslušnými informáciami.

Po zákaze chlórfluórovaných uhľovodíkov v 80. rokoch minulého storočia s cieľom zastaviť ničenie ozónovej vrstvy sa v celom rade priemyselných zariadení, napríklad klimatizácii a chladení, v súčasnosti ako náhrada používajú fluórované plyny, pretože nepoškodzujú ozónovú vrstvu. Môžu však mať potenciálny vplyv na globálne otepľovanie, a to až 23 000 krát silnejší než CO₂. EÚ preto prijala opatrenia na kontrolu používania [fluórovaných plynov](#) a zákaz ich použitia v nových klimatizačných a chladiacich zariadeniach do roku 2022 – 2025, čím stanovila tempo postupného ukončenia ich celosvetového používania.

C. Európska zelená dohoda

Európska komisia predstavila 11. decembra 2019 [európsku zelenú dohodu](#), čo je ambiciózný balík plánovaných opatrení, ktorých zámerom je umožniť EÚ dosiahnuť do roku 2050 uhlíkovú neutralitu. Opatrenia, ktoré dopĺňa počiatkový plán kľúčových politík, siahajú od ambiciózneho zníženia emisií cez investície do prelomového výskumu a inovácií až po zachovanie európskeho prírodného prostredia. Cieľom zelenej dohody podporenej investíciami do ekologických technológií, udržateľných riešení a nových podnikov je tiež stať sa novou stratégiou EÚ v oblasti rastu. Zásadný význam pre jej úspech má zapojenie a angažovanosť verejnosti a všetkých zainteresovaných strán. Európska zelená dohoda predovšetkým vytvára cestu pre primeranú a spoločensky spravodlivú transformáciu.

Na zasadnutí Európskej rady 12. decembra 2019 všetky členské štáty prijali cieľ dosiahnuť uhlíkovú neutralitu EÚ do roku 2050. Jedinou výnimkou bolo Poľsko, ktoré síce cieľ na rok 2050 podporilo, nedokázalo sa však zaviazat' k jeho realizácii.

Európska zelená dohoda poskytuje [akčný plán](#) transformácie EÚ na udržateľné a konkurencieschopné hospodárstvo. Medzi navrhované opatrenia patrí [európsky právny predpis v oblasti klímy](#) na zabezpečenie klimaticky neutrálnej EÚ do roku 2050. Konkrétne sa stanovuje zvýšenie [cieľa na rok 2030](#), pokiaľ ide o znižovanie emisií skleníkových plynov, aspoň na 55 %. Návrhy Komisie v roku 2020 okrem toho zahŕňali oznámenie o [investičnom pláne pre udržateľnú Európu](#), návrh nariadenia, ktorým sa zriaďuje [Fond na spravodlivú transformáciu](#), stratégie EÚ pre [integráciu energetického systému](#) a [vodík](#) a v októbri oznámenie o tom, ako [znižit' emisie metánu](#).

ÚLOHA EURÓPSKEHO PARLAMENTU

Medziinštitucionálne rokovania v nadchádzajúcich rokoch určia, ako sa tieto nové návrhy v rámci Európskej zelenej dohody premietnu do konkrétnych opatrení. Pokiaľ ide o otázky zmeny klímy, Parlament sa tradične zapája do takýchto medziinštitucionálnych rokovaní s pozíciami, ktoré posilňujú ambície opatrení EÚ.

Parlament vyslal ako odpoveď na návrh rámca politík v oblasti klímy a energetiky na obdobie do roku 2030 predložený Komisiou silný signál, keď požadoval tri záväzné ciele (ambicióznejšie než ciele, ktoré boli nakoniec schválené): znížiť domáce emisie skleníkových plynov o minimálne 40 % v porovnaní s hodnotami z roku 1990, 35 % podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe energie a zvýšiť energetickú efektívnosť o 40 %.

Pred Parížskou konferenciou o zmene klímy v roku 2015 Parlament zdôraznil naliehavú potrebu účinne regulovať a obmedziť emisie z medzinárodnej leteckej a lodnej dopravy. Vyjadril sklamanie nad skutočnosťou, že organizácia ICAO nesúhlasila so znížením emisií. Namiesto toho sa zavedenie systému CORSIA zameriava najmä na kompenzácie bez záruky kvality a právne sa stáva záväzným až v roku 2027. Hlavní členovia ICAO sa zatiaľ nezaviazali k účasti na dobrovoľnej fáze.

Parlament uprednostňuje určovanie cien emisií oxidu uhličitého na širokom základe a zasadzuje sa za pridelovanie príjmov z obchodovania s emisiami na investície týkajúce sa klímy. Požadoval konkrétne kroky vrátane harmonogramu na postupné zrušenie všetkých dotácií na fosílna palivá do roku 2020.

Parlament sa počas rokovaní s Radou o fluórovaných plynoch zasadzoval za úplné ukončenie používania týchto plynov poškodzujúcich klímu vo viacerých nových odvetviach, v ktorých sú dostupné bezpečné, energeticky účinné a nákladovo efektívne alternatívy.

V predchádzajúcom aktualizovanom dokumente o emisiách CO₂ z osobných automobilov a dodávok Parlament trval na čo najrýchlejšom zavedení nového celosvetového skúšobného cyklu vymedzeného v rámci OSN, ktorý by pri meraní emisií CO₂ odrážal skutočné jazdné podmienky.

Pred konferenciou o zmene klímy v Katoviciach (COP24) Parlament vo svojom [uznesení z októbra 2018](#) prvýkrát vyzval na zvýšenie cieľa EÚ v oblasti znižovania emisií skleníkových plynov do roku 2030 o 55 %. Navyše konštatoval, že vážnym a pravdepodobne nezvratným dôsledkom nárastu globálnych teplôt o 2 °C by sa dalo vyhnúť, ak sa bude sledovať dosiahnutie ambicióznejšieho parížskeho cieľa 1,5 °C, čo si však vyžaduje, aby rastúce globálne emisie skleníkových plynov klesli najneskôr do roku 2050 na nulu. Z tohto dôvodu tiež vyzval Komisiu, aby navrhla dlhodobú stratégiu EÚ na dosiahnutie nulovej bilancie emisií skleníkových plynov do polovice storočia.

V júli 2018 Parlament prijal [uznesenie o diplomacii EÚ v oblasti klímy](#), v ktorom zdôraznil, že EÚ je zodpovedná za prevzatie vedúcej úlohy v boji proti zmene klímy, ako aj pri predchádzaní konfliktom. V správe sa zdôrazňuje, že diplomatické kapacity EÚ by sa mali posilniť, aby Únia mohla presadzovať opatrenia v oblasti klímy na celosvetovej úrovni, podporovať vykonávanie Parížskej dohody a predchádzať konfliktom súvisiacim so zmenou klímy.

Parlament 28. novembra 2019 [vyhlásil núdzový stav v oblasti klímy](#) v Európe a vyzval všetky krajiny EÚ, aby sa zaviazali dosiahnuť nulovú bilanciu emisií skleníkových plynov do roku 2050. Zároveň požaduje, aby Komisia zabezpečila úplné zosúladenie všetkých príslušných legislatívnych a rozpočtových návrhov s cieľom obmedziť globálne otepľovanie na menej ako 1,5 °C.

Parlament 8. októbra 2020 prijal svoj mandát na rokovanie o právnom predpise EÚ v oblasti klímy, pričom žiada, aby sa cieľ zníženia emisií do roku 2030 zvýšil na 60 %. Takisto vyzýva Komisiu, aby po posúdení vplyvu navrhla predbežný cieľ na rok 2040, ktorým sa zabezpečí, že EÚ bude na dobrej ceste k dosiahnutiu cieľa na rok 2050. Napokon požaduje, aby EÚ a členské štáty postupne zrušili všetky priame a nepriame dotácie na fosílna palivá, a to najneskôr do 31. decembra 2025.

Georgios Amanatidis
11/2020

